

Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Кафедра практичної психології та психодіагностики

М. І. МУШКЕВИЧ

СУПЕРВІЗІЯ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

(в допомогу до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти
ступеня бакалавр факультету психології)

Луцьк
Вежа-Друк
2022

УДК 159.98 : 613 (073)

М 25

*Рекомендовано навчально-методичною радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол №10 від 21 червня 2022 р.)*

Рецензенти:

Гошовський Я. О. – доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри педагогічної та вікової психології Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Лазорко О. В. – доктор психологічних наук, професор кафедри загальної та клінічної психології Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Губіна А. М. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри іноземної та української філології Луцького національного технічного університету.

Мушкевич М. І.

М 25 Супервізія : навчально-методичні рекомендації (в допомогу до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавр факультету психології) / М. І. Мушкевич. – Луцьк : Вежа-Друк, 2022. – 36 с.

Навчально-методичні рекомендації з курсу «Супервізія» розроблено відповідно до навчального плану і складається з навчальної програми курсу, методичних рекомендацій із проведення практичних та лабораторних занять, питань до самоконтролю, завдань для самостійної роботи, списку рекомендованої літератури. Вивчення дисципліни допоможе студентам орієнтуватися в теоретичних питаннях супервізії, її сучасних проблемах й принципах, видах та моделях; організації процесу супервізії; аналізу ролі та особистості супервізора; особливостях навчання супервізованого. Викладено мету вивчення дисципліни, загальні вимоги до підготовки студентів; представлено опис навчального курсу; подано тематичні огляди змістових модулів, плани лекційних і практичних занять, ситуаційні завдання до практичних занять, питання для самостійної й індивідуальної роботи, питання та завдання для самоконтролю, для підготовки до контрольної роботи; критерії оцінювання знань і список літературних джерел.

Матеріали призначені для студентів факультету психології, які навчаються за спеціальністю «Психологія».

УДК 159.98 : 613 (073)

© Мушкевич М. І., 2022

ЗМІСТ

Опис навчальної дисципліни	4
Заплановані результати навчання	8
Результати навчання	11
Інформаційний обсяг про структуру навчальної дисципліни	13
Теми навчальної дисципліни	15
Види самостійної роботи, індивідуальних науково-дослідних завдань	18
Додаткові форми контролю та перевірки знань	22
Політика оцінювання: розподіл балів та критерії оцінювання	23
Академічна доброчесність.....	28
Політика щодо дедлайнів та перескладання	29
Неформальна освіта	29
Рекомендована література	30
Перелік питань до заліку	31

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Супервізія – система професійної підтримки фахівців, зокрема консультантів. В даний час супервізія є однією з найважливіших складових будь-якої підготовки, будь то, навчання професії соціального консультанта, психотерапевта або психоаналітика. Супервізія – це унікальна форма підтримки психотерапевтів, яка дозволяє їм сфокусованим поглядом подивитися на свої труднощі у роботі з клієнтами (пацієнтами), а також розділити частину відповідальності за цю роботу з іншим, як правило, більш досвідченим професіоналом. Вивчення спецкурсу «Супервізія» не обмежується засвоєнням теоретичного матеріалу, воно також формує у студентів певні практичні навички. Вивчення супервізії проводиться в формі лекцій, практичних робіт та самостійної роботи студентів із підручниками, конспектами лекцій, додатковою літературою.

Процес інтеграції України до Європейського Співтовариства зумовлює модернізацію вищої школи. Його завданнями є створення відкритого європейського простору вищої освіти, який повинен стати більш конкурентоспроможним на світовому ринку освітніх послуг. Тому важливий аспект професійної підготовки практичних психологів – якість освіти й упровадження в навчальний процес сучасних ефективних методів, що сприяють більш плідному розв'язанню освітніх завдань і якісній підготовці майбутніх психологів-практиків.

Одним із напрямів реформування вищої освіти, визначеним у Законі України «Про вищу освіту», є формування в майбутніх фахівців потреби в подальшій самоосвіті й професійному самовдосконаленні. Це реалізується в таких завданнях, як: – розвиток системи безперервної освіти впродовж життя; – підвищення якості навчання, виховання, кваліфікаційної компетентності та відповідальності фахівців усіх напрямів, їх підготовки й перепідготовки; – створення умов для особистісного розвитку та творчої самореалізації.

Особливої актуальності все це набуває в процесі підготовки психолога-практика. Підготовка майбутніх психологів-практиків потребує нових методів професійної корекції, зорієнтованих на формування фахових та особистісних якостей, на що вказують численні дослідження в галузі практичної психології (О. Бондаренко, В. Панок, Н. Пов'якель, В. Семиченко, Т. Титаренко, Н. Шевченко, Н. Чепелєва, Т. Яценко й інші). Одним із таких методів виступає супервізія, котра виходить за межі традиційного навчального процесу чи форми організації психотренінгу та можлива лише за умови оволодіння психологом-початківцем певним рівнем теоретичних знань, практичних умінь і навичок.

Науковці вказують, що супервізія упереджує непродуктивність перших професійних кроків психолога-практика, сприяє особистісному й професійному зростанню, зокрема розширенню 7 можливостей самопізнання та пізнання особистісних проблем, формуванню практичних навичок і вмінь, точності діагностики й оптимальному її поєднанню з корекцією, адекватному оцінюванню результатів психокорекції. У світовій практиці супервізія – необхідний елемент підготовки кваліфікованих фахівців-психологів.

У наукових джерелах супервізія визначається як специфічний метод навчання психологів-початківців (Р. Грінсон, П. Девід, Д. Джейкобс, М. Кокс, Д. Мейер, Х. Спотніц, П. Ховкінс, Р. Шохет та ін.); альтернатива особистісному аналізу (С. Зонненберг, С. Лазар, Р. Урсано й ін.); засіб підвищення фахової майстерності та кваліфікації досвідчених фахівців (С. Гледдінг, Р. Кочюнас, К. Краутер, А. Менегетті); засіб упередження професійного вигорання (Р. Шохет, П. Ховкінс). Дослідники С. Гледдінг, С. Зонненберг, К. Краутер, С. Лазар, А. Менегетті, Р. Урсано стверджують, що супервізорство є методом, який сприяє підвищенню якості роботи і є необхідною складовою частиною професійного розвитку як початківців, так і досвідчених психологів-практиків.

Оскільки супервізія – особливий вид організації навчального процесу, являє собою специфічну форму професійно-психологічного супроводу входження в професію, полягає в здійсненні навчання

професійної практичної діяльності в певній галузі психології під керівництвом уповноваженого кваліфікованого фахівця-психолога, то предметом вивчення навчальної дисципліни «Супервізія» є теоретичні, правові, управлінські, організаційні та психологічні основи супервізії в психологічній роботі. Саме тому дисципліна «Супервізія» за спеціальністю «Психологія» є обов'язковим розділом підготовки фахівця. Вона являє собою форму організації навчального процесу, безпосередньо орієнтовану на професійно-практичну підготовку студентів.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Теоретико-методологічні основи супервізії.
2. Професійний розвиток супервізора та супервізованого.
3. Етичні принципи супервізії.

Теоретична частина спрямована на отримання знань про те, що практичний психолог повинен розуміти, уміти та опрацьовувати власні проблеми, а також зобов'язаний періодично звертатися за допомогою до своїх більше досвідчених колег. Для повноцінного розуміння будь-якого процесу потрібна присутність, участь іншого, інакше фахівець виявляється в замкнутому колі власних думок і почуттів, що може призвести до професійного вигорання.

У практичній частині посібника зазначається, що супервізія є необхідним напрямом у професійній психологічній діяльності. Указано на те, що не лише супервізований, але й сам супервізор повинен постійно вдосконалюватися, розвиватись і не відмовлятися від допомоги більш досвідченого колеги. Яким би професійним не був фахівець, він, передусім, людина, якій ніколи не завадять допомога й професійна підтримка.

Вивчення курсу «Супервізія» не обмежується засвоєнням теоретичного матеріалу – воно також формує в студентів певні практичні навички. Опанування супервізії відбувається у формі лекцій, практичних робіт та самостійної роботи студентів із підручниками, конспектами лекцій, додатковою літературою.

Програма навчальної дисципліни «Супервізія» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавр напрямку «Психологія» - «Практична психологія».

ЗАПЛАНОВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Супервізія» є аналіз теорії й практики супервізії, прийомів супервізування фахівців, які працюють з різними категоріями клієнтів, особливостей організації й проведення супервізорських сесій.

Мета викладання навчальної дисципліни «Супервізія» – дати студентам базові знання про супервізію, про етичний кодекс супервізора та важливість супервізії в роботі та підготовці психолога-консультанта та психолога-терапевта.

Основними завдання вивчення навчальної дисципліни «Супервізія» є:

1. Поглиблення й розширення загальнотеоретичної підготовки студентів до роботи з клієнтами (пацієнтами).

2. Озброєння студентів базовими знаннями про відповідальність за процес консультування і психотерапії; підвищення їх рівня професійної терапевтичної роботи.

3. Підготовка студентів до узагальнення основних функцій психоконсультативного і психотерапевтичного процесу та супервізії: формуючої, або освітньої, що передбачає розвиток умінь, навиків, розуміння та здібностей терапевтів і консультантів; тонізуючої, або підтримуючої, що передбачає протистояння впливам із боку проблем клієнтів (пацієнтів); нормативної, або спрямовуючої, що передбачає контроль терапевта над власною особистістю.

4. Формування у студентів вміння розуміти своїх клієнтів (пацієнтів).

Що буде вивчатися:

Базові цінності, етичні принципи професійної діяльності; етичні засади супервізії та шляхи реалізації цінностей на практиці; професійні якості, функції, ролі супервізора та супервізованого; професійно орієнтовані фази розвитку супервізії; цілі та принципи ведення супервізійного процесу; особливості індивідуальної роботи та в команді колег; способи запобігання та зменшення негативних впливів у професійній діяльності; шляхи подолання дискримінації

згідно з цінностями та принципами фаху; основні стилі, фокуси, форми/формати супервізії; загальне уявлення про фактори, що впливають на супервізорський процес.

Чому це важливо вивчати:

Поглиблюється й розширюється загальнотеоретична та практична підготовка до роботи з клієнтами; передбачається протистояння впливам із боку проблем клієнтів; посилюється контроль над власною особистістю.

Чому можна навчитися:

Як краще вирішувати емоційні проблеми та запобігати помилок, пов'язаних із особливостями діяльності;

як правильно проводити зустріч із клієнтом;

як правильно здійснювати позитивний вплив на клієнта відповідно до зазначеної мети;

як структурувати одну зустріч із клієнтом та увесь процес зустрічей; як краще використовувати свої потенційні можливості в роботі з клієнтом;

як аналізувати власні почуття стосовно клієнтів та свої реакції на них;

як визначати шляхом аналізу того, що відбувається в процесі роботи та того, що відбувається між супервізором та тим, з ким проводять супервізію в процесі супервізії;

розбиратися в тонких відтінках стосунків;

володіти структуруванням взаємодії як протягом окремої сесії, так і в процесі усієї роботи в цілому;

як застосовувати набуті знання у практичній діяльності;

як знаходити та краще використовувати свої потенційні можливості взаємодії та вміти рефлексувати свої професійні дії та свою професійну поведінку.

Міждисциплінарні зв'язки: Навчальна дисципліна «Супервізія» тісно переплітається з такими навчальними дисциплінами, як: курс «Основи психотерапії та тренінг терапевтично-консультативної діяльності», «Основи психологічного консультування», «Психологія сім'ї», «Педагогічна психологія», «Загальна психологія», «Диференційна

психологія», «Спеціальна психологія», «Соціальна психологія», «Патопсихологія», «Психодіагностика» та інші.

Методи проведення занять: лекції, практичні заняття, лабораторні заняття.

Форма контролю: залік.

Результати навчання

Інтегральна компетентність (ІК). Здатність вирішувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК2. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК3. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК5. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.

ЗК6. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК7. Здатність діяти соціально відповідально та свідомо.

ЗК9. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети.

Фахові компетентності (СК або ФК):

СК1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики.

СК2. Здатність самостійно планувати, організовувати та здійснювати психологічне дослідження з елементами наукової новизни та / або практичної значущості.

СК3. Здатність обирати і застосувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності.

СК6. Здатність ефективно взаємодіяти з колегами в моно- та мультидисциплінарних командах.

СК8. Здатність оцінювати межі власної фахової компетентності та підвищувати професійну кваліфікацію.

СК10. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.

Очікувані програмні результати навчання (ПРН):

ПР1. Здійснювати пошук, опрацювання та аналіз професійно важливих знань із різних джерел із використанням сучасних інформаційнокомунікаційних технологій.

ПР2. Вміти організовувати та проводити психологічне дослідження із застосуванням валідних та надійних методів.

ПР3. Узагальнювати емпіричні дані та формулювати теоретичні висновки.

ПР4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.

ПР5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.

ПР6. Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.

ПР7. Доступно і аргументовано представляти результати досліджень у писемній та усній формах, брати участь у фахових дискусіях.

ПР8. Оцінювати ступінь складності завдань діяльності та приймати рішення про звернення за допомогою або підвищення кваліфікації.

ПР10. Здійснювати аналітичний пошук відповідної до сформульованої проблеми наукової інформації та оцінювати її за критеріями адекватності.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ ПРО СТРУКТУРУ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістовних модулів і тем	Кількість годин					
	Усього	у тому числі				
		Лек.	Прак.	Лаборат.	Сам. роб.	Конс.
Змістовий модуль 1. Теорія супервізії						
Тема 1. Супервізія: загальні поняття. Історія супервізії	12	2	2		8	
Тема 2. Відмінності супервізії від інших напрямів допомоги	18	2	2	2	10	2
Разом за модулем 1	30	4	4	2	18	2
Змістовний модуль 2. Практика роботи в супервізії						
Тема 3. Рівні, види, варіанти й форми супервізії	26	2	2	2	20	
Тема 4. Фактори супервізії	26	2	2	2	20	
Тема 5. Моделі супервізії	28	2	2	2	20	2
Разом за модулем 2	80	6	6	6	60	2
Змістовий модуль 3. Відповідальність в супервізії						
Тема 6. Особливості взаємодії супервізора та супервізованого	18	2	2	2	10	2
Тема 7. Етичні принципи супервізії. Кодекс практики та кодекс етики.	52	2	2	2	44	2
Разом за модулем 3	70	4	4	4	54	4
Всього	180	14	14	12	132	8

Заняття включають інтерактивні форми навчання:

- Творчі завдання
- Дискусії
- Робота в малих групах
- Робота в парах
- Ділова гра
- Рольова гра
- Вправи в трійках

Форма контролю:

ДС – дискусія,

ДБ – дебати,

Т – тести,

РЗ/К – розв'язування задач/кейсів,

ІНДЗ/ІРС – індивідуальне завдання/індивідуальна робота студента,

РМГ – робота в малих групах,

МКР/КР – модульна контрольна робота/ контрольна робота, аналітичне есе,

аналіз власної діагностично-консультативно-терапевтичної діяльності тощо.

Обов'язкові види робіт:

– ознайомлення зі змістом основних понять;

– опрацювання літератури до заняття;

– ознайомлення зі змістом питань до заняття;

– опрацювання першоджерел;

– складання теми для самостійного опрацювання на позитивну оцінку;

– вчасно здати викладачу всі звіти за практичні та лабораторні заняття.

ТЕМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1	<p>Тема. Супервізія: загальні поняття. Історія супервізії. Загальне поняття про супервізію. Положення про супервізію. Історія супервізії: український та зарубіжний досвід. Основні поняття, цілі, функції, задачі, складові (фокуси) супервізорської системи та системи взаємодії. Обов'язки та функції супервізора. Значення супервізії у підготовці практичних психологів. Особливості взаємодії супервізора та супервізованого. Завдання супервізії.</p>
2	<p>Тема. Відмінності супервізії від інших напрямів допомоги. Розмежування понять супервізія, коучинг, ко-терапія, наставництво.</p> <p>Поняття «супервізії», «коучингу», «ко-терапії» та «наставництва». Відмінності супервізії в роботі з дітьми та дорослими. Роль супервізора та задачі супервізії. Інтерпретація в аналізі та «переклад» у супервізії. Супервізія та практичне втілення при роботі з дітьми: захист дитини.</p>
3	<p>Тема. Рівні, види, варіанти й форми супервізії. Різновиди супервізії з огляду на особливості взаємодії супервізора і супервізованого: очна «жива», заочна та очно-заочна форми. Командна супервізія та супервізія освіти. Індивідуальна та групова форми супервізії. Колегіальна супервізія. Сильова, організаційно-адміністративна, кризова, технологічна, просвітницька та стартова супервізії. Рівні супервізії. Поняття групової супервізії. Особливості проведення групової супервізії. Основні завдання, які вирішує групова супервізія. Методи групової супервізії. Переваги, недоліки та види групової супервізії. Фази групової супервізії.</p>
4	<p>Тема. Фактори супервізії. Загальні уявлення про фактори, що впливають на супервізіорські відносини. Статичні фактори. Динамічні фактори. Найважливіші фактори ефективної</p>

	<p>супервізії. Другорядні (додаткові) аспекти супервізорських відносин. Гендерні фактори та міжкультурні фактори. Сфери впливу та оцінки гендерних факторів. Аспекти прояснення наявності міжкультурних розходжень. Супервізія осіб з пригноблених груп. Функціональне обмеження та інвалідність. Лесбійки, геї та супервізія. Найбільш розповсюджені варіанти дискримінації в сексуальній орієнтації. Значення не пригноблюючої / наснажуючої супервізії. Передумови, які збільшують якість проведення супервізії. Самопідготовка чи не пригноблююче навчання супервізора та його чинники. Непригноблюючі супервізорські стосунки. Непригноблюючий підхід до змісту супервізії.</p>
5	<p>Тема. Моделі супервізії. Розвиваюча модель. Клінічна модель. Специфічно орієнтована модель. Вісконсінський тренінговий проект з клінічної супервізії. Психодинамічна модель. Модель розвитку вмінь. Модель сімейної терапії. Модель розвитку. Модель розвитку за К. Столтенбергом. Моделі розвитку за К. Лонганбіллом, Е. Харді, Дж. Делворсом. Змішана модель Д. Пауела. Модель для практики.</p>
6	<p>Тема. Особливості взаємодії супервізора та супервізованого. Значення супервізорських відносин. Поняття супервізійної моделі. Класифікація супервізорських моделей. Фактори, що впливають на супервізорські взаємини (гендерні, міжкультурні). Опір (тривога) супервізованого та стратегії подолання опору. Типи опору. Паралельні процеси. Перенос та контрперенос у взаєминах між супервізором та супервізованим. Вплив супервізора на результат супервізії. Самооцінка молодого фахівця. Можливості його портфолію. Відеозаписи. Оцінка прогресу клієнта. Консультаційні записи. Питання для аналізу самооцінки, помилок у роботі, діагностики та оцінки. Функції супервізора щодо закінчення консультування. Характеристика результату супервізійної сесії. Рекомендації для роботи супервізора на різних рівнях його професійного розвитку. Якості супервізора. Ролі</p>

	супервізора: супервізор як вчитель, супервізор як фасилітатор, супервізор як консультант, супервізор як експерт, клінічний супервізор та супервізор як адміністратор.
7	Тема. Етичні принципи супервізії. Етичний кодекс супервізора. Загальна компетентність супервізора. Компетентність супервізора. Конфіденційність. Відповідальність. Інформована згода. Захист прав клієнта та супервізованого. Межі супервізії. Гнучкість супервізора.

ВИДИ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ, ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАУКОВО-ДОСЛІДНИХ ЗАВДАНЬ

Самостійна робота студентів, це індивідуальна навчально-дослідна чи науково-дослідна робота студентів (за вибором) передбачає:

- а) підготовку огляду наукової літератури (есе);
- б) підготовку ілюстративного матеріалу за темами, які вивчаються (виготовлення таблиць, схем, малюнків і т. п.);
- в) підготовку матеріалів та доповідей до наукових семінарів, конференцій та інших навчально-наукових заходів.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота є невід'ємною складовою вивчення навчальної дисципліни. Вона здійснюється за такими напрямками:

- підготовка теоретичних питань до практичних занять;
- виконання практичних завдань;
- конспектування першоджерел;
- ведення словника основних понять;
- підготовка есе;
- виконання індивідуальних (професійно-орієнтованих) завдань;
- самостійне вивчення тем із зазначеним переліком пунктів
- підготовка до підсумкових модульних робіт;
- підготовка до екзамену.

Підготовка теоретичних питань до практичних занять передбачає опрацювання питань теми практичного заняття. Ці питання могли як розглядати під час лекції, так і виноситися на самостійне опрацювання.

Алгоритм підготовки:

- визначте питання для підготовки (ви маєте розглянути усі питання, зазначені у плані практичного заняття);
- візьміть у бібліотеці університету (читальному залі або на кафедрі) джерела, зазначені у списку основної літератури до заняття. При підборі літератури ви можете користуватися бібліотечними

каталогами (алфавітним, предметним або систематичним);

- визначте розділи (теми або параграфи), у яких розкрито питання практичного заняття;

- прочитайте ці розділи;

- складіть план (простий або складний) відповіді на кожне питання;

- визначте основні поняття, які ви повинні засвоїти;

- проаналізуйте, як опрацьований матеріал пов'язаний з іншими питаннями теми;

- для кращого засвоєння та запам'ятовування матеріалу складіть короткий конспект, схеми, таблиці або графіки по прочитаному матеріалу;

- визначте проблеми в опрацьованому матеріалі, які ви недостатньо зрозуміли. З цими питаннями ви можете звернутися на консультації до викладача;

- перевірте, як ви засвоїли опрацьоване питання. Ви можете це зробити, відповівши на тестові питання до теми або розв'язавши практичні завдання.

Конспектування першоджерел передбачає поглиблений розгляд окремих питань теми. Для конспектування можуть пропонуватися статті з фахових журналів, розділи монографій або підручників.

Алгоритм підготовки:

- прочитайте запропоноване першоджерело;

- правильно оформіть бібліографію першоджерела (автор, назва, вихідні дані);

- складіть план (простий або складний);

- для кожного пункту плану виділіть основні положення проблеми, яка висвітлюється у першоджерелі;

- представте прочитаний текст у вигляді тез або анотації, використовуючи, при потребі, схеми, таблиці, графіки тощо;

- для самоперевірки перекажіть статтю, використовуючи власний конспект.

Підготовка есе передбачає глибокий та детальний аналіз проблеми, винесеної у темі есе.

Алгоритм підготовки:

- ознайомтеся з вимогами до есе;
- підберіть літературу, у якій розкривається тема есе. При підборі літератури ви можете користуватися бібліотечними каталогами (алфавітним, предметним або систематичним);
- складіть план есе;
- опрацюйте літературні джерела, користуючись порадами до конспектування першоджерел;
- систематизуйте опрацьований матеріал відповідно до плану есе;
- дайте власний критичний аналіз та оцінку висвітленої проблеми;
- оформіть есе відповідно до вимог;
- на основі есе підготуйте усну доповідь на практичне заняття.

Підготовка до підсумкової модульної роботи (ПМР), екзамену має на меті узагальнення та систематизацію знань з дисципліни у цілому.

Алгоритм виконання:

- ознайомтеся з переліком питань та завдань до ПМР або екзамену;
- підберіть підручники, інструктивно-методичні матеріали або іншу довідкову літературу, необхідну для підготовки (її перелік ви можете знайти в робочій програмі або інструктивно-методичних матеріалах);
- перегляньте зміст кожного питання, користуючись власними конспектами або підручниками;
- визначте рівень знань з кожного питання;
- визначте питання, які потребують ретельнішої підготовки (опрацювання додаткової літератури, складання конспектів, схем, виконання окремих завдань тощо).

З цією метою зверніться до алгоритму підготовки теоретичних питань до практичних занять:

- для самоперевірки перекажіть теоретичні питання або виконайте практичне завдання. Примітка: якщо ви маєте труднощі у підготовці окремих теоретичних питань або виконанні практичних

завдань, ви можете звернутися за консультацією до викладача. Час проведення консультацій зазначений у Графіку проведення консультацій (кафедра практичної психології та психодіагностики).

Вимоги до есе:

Бакалаврам, для отримання достатньої кількості балів, пропонується підготувати рефлексійні, або аналітичні, або критичні, або розповідні, або описові есе на обрану тему обсягом до 10 сторінок.

Обов'язково проаналізувати останні наукові дослідження щодо обраної тематики та запропонувати психологічні рекомендації у полі психології здоров'я особистості.

Орієнтовна тематика есе (бакалавр має право запропонувати власну, дотичну до напрямку дослідження):

- 1) Сучасний стан розвитку супервізії в Україні та за кордоном.
- 2) Особливості становлення супервізії в Україні.
- 3) Супервізія психотерапевтичної роботи з дітьми.
- 4) Супервізія в європейських країнах.
- 5) Проблеми часових меж у супервізії.
- 6) Методи та техніки супервізії.
- 7) Змішана модель супервізії.
- 8) Модель розвитку вмінь супервізії.
- 9) Місце та роль супервізії у підготовці практичних психологів.
- 10) Порівняльна характеристика видів та форм супервізії.
- 11) Поняття оберненої та заміщеної супервізії.
- 12) Поняття контракту у супервізії.
- 13) Стадії розвитку супервізованого.
- 14) Етапи розвитку професійної кар'єри супервізора.
- 15) Якості та необхідні властивості особистості су ревізора.
- 16) Фактори, що впливають на супервізорські відносини.

ДОДАТКОВІ ФОРМИ КОНТРОЛЮ ТА ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ

Сервіс Zoom використовують для підтримки робочих зв'язків, проведення онлайн-зустрічей і навчання. Zoom може застосовуватися як одна з форм навчання або симбіоз у формі он-лайн лекцій, а також для студентів, які мають пропуски з поважних причин та/або під час карантинних обмежень чи інших причин.

Інші форми контролю:

ДС – дискусія,

ДБ – дебати,

РМГ – робота в малих групах,

РК – розв'язування кейсів,

ІРА – індивідуальна робота студента,

ЗП – захист проєкту тощо.

Розробка та захист проєкту передбачає на основі вивченого матеріалу підбір та презентацію психологічних інструментів щодо забезпечення роботи супервізора та супервізованого згідно з обраним напрямом (презентувати у вигляді майстер-класу). Наприклад: запропонуйте і представте свій варіант особливостей навчання та контролю з дисципліни «Супервізія».

ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ: РОЗПОДІЛ БАЛІВ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Політика викладача щодо бакалавра

Вимоги викладача:

- обов'язкове відвідування навчальних занять;
- активність бакалавра під час практичних занять;
- своєчасне виконання завдань самостійної роботи;
- виконання модульних контрольних завдань;
- відпрацювання занять, що були пропущені або не підготовлені (незадовільні оцінки) на консультаціях;

Не допустимо:

- пропуск занять без поважних причин;
- запізнення на заняття;
- користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття (за винятком дозволу викладача при необхідності виконання певних завдань, передбачених навчальною дисципліною);
- порушення дисципліни;
- списування та плагіат.

Аудиторні заняття переважно проводяться у вигляді лекцій, найчастіше

- проблемних лекцій та лекцій-диспутів;
- практичних занять – з використанням інтерактивних методів: робота в малих групах, дискусія, проектна діяльність.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має на меті перевірку рівня засвоєння студентом вивченої теми. При поточному контролі оцінці підлягають:

- рівень теоретичних знань та вміння працювати з науковою літературою;
- знання матеріалу, продемонстрованого у виконаних завданнях самостійної роботи;
- активність та систематичність роботи на заняттях;

– результати виконання домашніх завдань, тестів, експрес-опитувань, доповідей, рефератів тощо.

Форми проведення поточного контролю:

- усне опитування студентів,
- розв’язування практичних завдань,
- тестові завдання,
- доповіді,
- есе.

Проміжний контроль проводиться після вивчення відповідних тем або блоку тем з метою з’ясування ступеню засвоюваності студентами відповідного об’єму опрацьованого та вивченого матеріалу та подальшої оцінки рівня отриманих знань.

Поточний контроль аудиторної та самостійної роботи студентів на практичних та лабораторних заняттях:

Відмінно – студент демонструє ретельну підготовку до практичного заняття, надає правильну розгорнуту та обґрунтовану відповідь на поставлене запитання, при підготовці використовує декілька джерел інформації, безпомилково виконує практичні завдання. Бере активну участь в занятті, доповнює відповіді інших студентів, задає доречні запитання, проявляє навчальну та пізнавальну активність.

Добре – студент демонструє якісну підготовку до практичного заняття, впевнено відповідає на поставлене питання, при відповіді може допускати незначні помилки, практичні завдання виконує з незначними помилками або неповністю, намагається проявляти активність, доповнювати відповіді інших студентів.

Задовільно – студент демонструє підготовку до практичного заняття на задовільному рівні, не може відповісти або відповідає з суттєвими помилками на частину поставлених запитань, при підготовці до заняття використовує одне джерело інформації (переважно Інтернет), погано орієнтується у темі, не виконує практичні завдання або виконує з грубими помилками, не проявляє активності на занятті.

Не задовільно – студент не готується до заняття, не може відповісти на більшу частину поставлених питань, не виконує практичне завдання, не проявляє активності під час заняття або займається сторонніми справами.

Оцінювання здійснюється за 100-бальною шкалою.

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом на практичних заняттях, під час виконання самостійної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- своєчасність виконання навчальних завдань;
- повний обсяг їх виконання; якість виконання навчальних завдань; самостійність виконання;
- творчий підхід у виконанні завдань;
- ініціативність у навчальній діяльності.

Обов'язковими є поточний контроль представлення завдання по темі, передбаченій силабусом.

Максимальну кількість балів з кожної теми практичного заняття (2 балів), лабораторного заняття – 1 бал, можна отримати за умови представлення завдання та виконання завдання самостійної роботи. Поточний контроль – максимум 40 балів.

Додаткові завдання – есе оцінюється 4 балами.

МКР проводиться у гугл-формах, максимальна оцінка – 20 балів. Контроль другого модуля представляється бакалаврами у вигляді захисту проєкту – підготовки майстер-класу психологічних технологій самозбереження згідно з обраним напрямом психології. Максимальна оцінка – 30 балів. Загальна оцінка за підсумковий контроль – 60 балів.

Підсумковий контроль

Навчальним планом передбачено залік.

Залік може бути виставлено за результатами поточного та підсумкового контролю.

Якщо бакалавр хоче покращити результат, він складає екзамен окремо.

На іспит виносяться основні питання, що потребують творчої відповіді та вміння синтезувати отриманні знання і застосовувати їх під час розв'язання практичних задач.

Форма проведення іспиту – усний залік.

Максимальна оцінка – 60 балів.

Контроль здійснюється на кожному практичному та лабораторному занятті за результатами виконання практичних завдань й усних відповідей студентів із теми, що вивчається.

Оцінка практичної роботи та лабораторного заняття залежить від якості виконання усіх завдань, оформлення, висновків. Практичні заняття оцінюються **від 0 до 2 лабораторне – 1) балів**.

0 балів виставляється за поверхневу відповідь: відповідь хаотична, фрагментарна, відтворення заученого матеріалу без усвідомлення його суті, без використання демонстраційного матеріалу.

0,5 балів виставляється за поверхневу відповідь на основі прочитаної лекції: відповідь хаотична, фрагментарна, відтворення заученого матеріалу без усвідомлення його суті, без використання демонстраційного матеріалу.

1 бал студент отримує за усну відповідь на занятті у тому разі, якщо ця відповідь послідовна, чітка, структурована, логічна, за матеріалом основних підручників; часткове вміння наводити власні приклади и здійснювати їх порівняльний аналіз; часткове розкриття суті основних термінів з супервізії.

2 бали студент отримує в тому разі, якщо ця відповідь чітка, структурована, логічна; включає узагальнені, систематизовані позиції; побудована на основі матеріалу лекції та кількох підручників; аргументоване посилення на додаткові наукові джерела, спеціальну літературу, наведення власних прикладів; порівняльний аналіз понять з супервізії.

Індивідуальне науково-дослідне завдання оцінюється в межах 1–4 балів.

В оцінювання також враховуються «інші види робіт», такі як участь в терапевтичному процесі у роботі з дорослими та дітьми під супервізію викладача-психотерапевта та проведення супервізорських занять, де студент виступає в ролі супервізора. **Оцінювання цього типу роботи здійснюється в межах 0–2 балів.**

Підсумковий контроль передбачає виконання модульних контрольних робіт. За виконання модульних контрольних робіт студент може отримати максимум 60 балів.

Оцінка з дисципліни виставляється за національною шкалою, за 100-бальною системою та за шкалою ECTS.

Поточний контроль (макс = 40 балів)								Модульний контроль (макс = 60 балів)			Загальна кількість балів
Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2			Змістовий модуль 3		Самостійна робота	М 1	М 2	М 3	100 балів
Тема 1	Тема 2	Тема 3	Тема 4	Тема 5	Тема 6	Тема 7	14 балів	20 б.	20 б.	20 б.	

Шкала оцінювання

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка	
	Якісна	Зарахована
90 – 100	Відмінно	Зараховано
82 – 89	Дуже добре	
75 – 81	Добре	
67 – 74	Задовільно	
60 – 66	Достатньо	
1 – 59	Незадовільно	Незараховано (з можливістю повторного складання)

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

– Самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання.

– Посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей.

– Дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права; дотримання принципів та положень Етичного кодексу психолога

(<http://nsj.gov.ua/files/1448287570%D0%95%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%20%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%B0.docx.pdf>).

– Надання достовірної інформації про результати власної (наукової, творчої) діяльності, використанні методики досліджень і джерела інформації.

За порушення академічної доброчесності (плагіат, фальсифікація, списування, обман тощо) здобувачі освіти можуть бути притягнені до академічної відповідальності: повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо); повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми; відрахування з Університету.

Усі письмові роботи перевіряються на наявність плагіату і допускаються до захисту із коректними текстовими запозиченнями не більше 25%. Списування під час контрольних робіт та екзаменів заборонені (в т.ч. із використанням мобільних пристроїв). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час он-лайн тестування (наприклад, програма Kahoot).

Політика щодо дедлайнів та перескладання

Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку (-1 бал).

Перескладання відбувається із дозволу деканату за наявності поважних причин.

Неформальна освіта

Отримані сертифікати підвищення кваліфікації, участь у Вебінарах, конференціях та ін., тема яких відповідає навчальній дисципліні зараховуються як:

- 6–15 годин як виступ на 2 практичних;
- 15–30 годин – як МКР.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Мушкевич М. І. Супервізія [Текст] : навч. посіб. (до курсу «Супервізія») / Мирослава Іванівна Мушкевич. – Луцьк : Вежа-Друк, 2022. – 188 с.
2. Ушакова І. В. Супервізія: навч. посіб. [для студентів вищ. навч. закл.]. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2011. 228 с.

Додаткова література

1. Астремська І. В. Прикладні методика та основи супервізії в соціальній роботі: навч. посіб. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 396 с.
2. Браун А., Боурн А. Супервізор у соціальній роботі: супервізія догляду в громаді, денних та стаціонарних установах. Київ: Університет. вид-во «Пульсари», 2013. 240 с.
3. Савчук О. М., Миргородська І. В. Стандарти супервізії в соціальній роботі: Наукові записки НАУКМА. Т. 136: Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. Київ, 2016. С. 67–71.
4. Dixon J. Social Supervision, Ethics and Risk: an Evaluation of How Ethical Frameworks Might Be Applied within the Social Supervision Process. *British Journal of Social Work*. 2016. № 40. P. 2398–2413.
5. 17. McNeill B. W., Worthen V. The parallel processes in psychotherapy supervision. *Professional Psychology*. 1989. 20(5). P. 329–333.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ДО ЗАЛІКУ

1. Супервізія: загальні поняття.
2. Історія супервізії.
3. Загальне поняття про супервізію.
4. Положення про супервізію.
5. Історія супервізії: український та зарубіжний досвід.
6. Основні поняття, цілі, функції, задачі, складові (фокуси) супервізорської системи та системи взаємодії.
7. Обов'язки та функції супервізора.
8. Значення супервізії у підготовці практичних психологів.
9. Особливості взаємодії супервізора та супервізованого. Завдання супервізії.
10. Розмежування понять супервізія, коучинг, ко-терапія, наставництво.
11. Поняття «супервізії», «коучингу», «ко-терапії» та «наставництва».
12. Відмінності супервізії в роботі з дітьми та дорослими.
13. Роль супервізора та задачі супервізії.
14. Інтерпретація в аналізі та «переклад» у супервізії.
15. Супервізія та практичне втілення при роботі з дітьми: захист дитини.
16. Рівні, види, варіанти й форми супервізії.
17. Різновиди супервізії з огляду на особливості взаємодії супервізора і супервізованого: очна «жива», заочна та очно-заочна форми.
18. Командна супервізія та супервізія освіти.
19. Індивідуальна та групова форми супервізії.
20. Колегіальна супервізія.
21. Сильова, організаційно-адміністративна, кризова, технологічна, просвітницька та стартова супервізії.
22. Рівні супервізії.
23. Поняття групової супервізії.
24. Особливості проведення групової супервізії.

25. Основні завдання, які вирішує групова супервізія.
26. Методи групової супервізії.
27. Переваги, недоліки та види групової супервізії. Фази групової супервізії.
28. Фактори супервізії.
29. Загальні уявлення про фактори, що впливають на супервізійські відносини.
30. Статичні фактори.
31. Динамічні фактори.
32. Найважливіші фактори ефективної супервізії.
33. Другорядні (додаткові) аспекти супервізійських відносин.
34. Гендерні фактори та міжкультурні фактори.
35. Сфери впливу та оцінки гендерних факторів.
36. Аспекти прояснення наявності міжкультурних розходжень.
37. Супервізія осіб з пригноблених груп.
38. Функціональне обмеження та інвалідність.
39. Найбільш розповсюджені варіанти дискримінації в сексуальній орієнтації.
40. Значення не пригноблюючої / наснажуючої супервізії.
41. Передумови, які збільшують якість проведення супервізії.
42. Самопідготовка чи не пригноблююче навчання супервізора та його чинники.
43. Непригноблюючі супервізійські стосунки. Непригноблюючий підхід до змісту супервізії.
44. Моделі супервізії.
45. Розвиваюча модель.
46. Клінічна модель.
47. Специфічно орієнтована модель.
48. Вісконсінський тренінговий проект з клінічної супервізії.
49. Психодинамічна модель.
50. Модель розвитку вмінь.
51. Модель сімейної терапії.
52. Модель розвитку.
53. Модель розвитку за К. Столтенбергом.

54. Моделі розвитку за К. Лонганбіллом, Е. Харді, Дж. Делворсом.
55. Змішана модель Д. Пауела.
56. Модель для практики.
57. Особливості взаємодії супервізора та супервізованого.
58. Значення супервізорських відносин.
59. Поняття супервізійної моделі.
60. Класифікація супервізорських моделей.
61. Фактори, що впливають на супервізорські взаємини (гендерні, міжкультурні).
62. Опір (тривога) супервізованого та стратегії подолання опору.
63. Типи опору.
64. Паралельні процеси.
65. Перенос та контрперенос у взаєминах між супервізором та супервізованим.
66. Вплив супервізора на результат супервізії.
67. Самооцінка молодого фахівця. Можливості його портфолію.
68. Відеозаписи. Оцінка прогресу клієнта. Консультаційні записи.
69. Питання для аналізу самооцінки, помилок у роботі, діагностики та оцінки.
70. Функції супервізора щодо закінчення консультування.
71. Характеристика результату супервізійної сесії.
72. Рекомендації для роботи супервізора на різних рівнях його професійного розвитку.
73. Якості супервізора.
74. Ролі супервізора: супервізор як вчитель, супервізор як фасилітатор, супервізор як консультант, супервізор як експерт, клінічний супервізор та супервізор як адміністратор.
75. Етичні принципи супервізії.
76. Етичний кодекс супервізора.
77. Загальна компетентність супервізора.
78. Компетентність супервізора.

79. Конфіденційність.
80. Відповідальність. Інформована згода.
81. Захист прав клієнта та супервізованого.
82. Межі супервізії.
83. Гнучкість супервізора.

Для нотаток

Навчально-методичне видання

МУШКЕВИЧ Мирослава Іванівна

СУПЕРВІЗІЯ

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

(в допомогу до самостійної роботи для здобувачів вищої освіти
ступеня бакалавр факультету психології)

Формат 60x84 ¹/₁₆. Обсяг 2,09 ум. друк. арк., 2,01 обл.-вид. арк.
Наклад 100 пр. Зам. 59. Видавець і виготовлювач – Вежа-Друк
(м. Луцьк, вул. Шопена, 12, тел. (0332) 29-90-65).
Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України
ДК № 4607 від 30.08.2013 р.